

Donation av blodstamceller

Informationsbroschyr till donator ≥ 18 år

Bakgrund

De blodbildande stamcellerna finns framför allt i benmärgen. En liten mängd cirkulerar normalt i blodet. Från dessa stamceller bildas alla typer av blodkroppar. Stamcellerna förnyas ständigt vilket innebär att ingen brist uppkommer ens efter stamcellsdonation.

Vid vissa sjukdomar, ex. allvarliga elakartade blodsjukdomar, finns möjlighet till bot genom att tillföra blodstamceller från en frisk donator (allogen blodstamcellstransplantation). Dessa kan insamlas antingen från blodet eller också från benmärgen och du får välja vilken metod som ska användas. Mer information kommer längre ner.

Donation är frivillig

Det är helt frivilligt att vara blodstamcellsdonator. Du behöver inte uppge någon förklaring om du väljer att inte donera. Om du väljer att vara donator men ändrar dig *efter* det att mottagaren har startat den förberedande, benmärgshämmande behandlingen kan detta emellertid få mycket allvarliga konsekvenser för mottagaren.

Hälsokontroll

Innan du blir accepterad som donator utförs en utredning. Den görs för att kontrollera att du inte har någon sjukdom som gör att du inte är lämplig som donator men också för att kontrollera att donation inte innebär en oacceptabel risk för din egen hälsa.

Du ombeds att fylla i en hälsodeklaration om din hälsa och relevanta medicinska uppgifter samt om eventuella riskhändelser och riskbeteenden. I utredningen ingår blodprover, urinprov, hjärtundersökning (EKG), lungröntgen samt en läkarundersökning.

Efter ca en vecka är dina prover klara och du blir uppringd av en läkare eller sjuksköterska från blodmottagningen. Du får veta utredningsresultaten och om kompletterande undersökningar behöver göras. Du har rätt att få se resultaten och är välkommen att ställa frågor. Skulle undersökningarna visa någonting som bör utredas vidare hjälper vi dig till rätt vårdinstans. Läkaren gör en bedömning om du utifrån resultaten är lämplig som donator och patientansvarig läkare och mottagaren informeras om fynd som kan ha relevans för mottagaren t ex allergier du har och vissa infektioner du har genomgått.

Om tiden mellan hälsokontrollen och insamlingen av blodstamcellerna (även kallad skörd) blir längre än fyra veckor behöver en del prover tas om. Kvinnor i fertil ålder får 1-2 veckor innan planerad donation lämna graviditetstest.

A. Insamling (skörd) från benmärgen

Om du kommer att donera blodstamceller från benmärgen får du 2-4 veckor innan skörden lämna eget blod på blodcentral här i Uppsala eller vid hemsjukhuset.

Efter det ges det ofta en kur med järntabletter.

Dagen innan skörd blir du inlagd på blodavdelningen, kallelse kommer per brev. Skörden utförs på operationsavdelning under narkos och 1-1,5 liter blod-tillblandad benmärg suges ut från bakre delen av bäckenbenet. Detta blod får du tillbaka, vanligen på uppvakningsavdelningen, i tillägg till det blod du lämnade på blodcentral. Förebyggande antibiotika ges i anslutning till benmärgsskörden.

Du blir utskriven dagen efter skörden. Vanlig sjukskrivningstid är 1-2 veckor men självfallet kan du återgå till arbetet när du själv tycker att det känns bra. Det är vanligt att man är trött efteråt och känner ömhet i bäckenet där punktionerna utförts i minst en vecka. Detta kan lindras av smärtstillande läkemedel såsom Alvedon®.

B. Insamling (skörd) från blodet

Med läkemedlet G-CSF kan man få blodstamcellerna i benmärgen att tillfälligt vandra ut i blodet. Läkemedlet ges som injektion under huden på magen 1-2 gånger dagligen i 5-6 dagar. Vid läkarbesöket får du ett recept på engångssprutor som du självklart inte behöver betala för själv. Sprutorna ska förvaras i kylskåp.

- Några dagar innan det är dags att börja med injektionerna blir du uppringd av transplantationskoordinator så att du har tid på dig att hämta ut sprutorna.
- I vissa fall kan du behöva förvarna apoteket där du kommer att hämta ut läkemedlet så att de har tid på sig att ta hem sprutorna eftersom de inte alltid finns i lager.
- Den första sprutan ska tas på vårdinrättning, t ex vårdcentral.
- Den tredje dagen du tar sprutorna måste du lämna ett blodprov så att vi ser att dina vita blodkroppar stiger som de ska. Läkemedelsdosen kan behöva justeras. Du får blodprovsremisser härifrån med faxnummer dit svaret ska sändas.

Provet kan lämnas vid vårdcentral, sjukhus eller företagshälsovård nära dig. Vet du inte vart du ska vända dig, kontakta transplantationskoordinatorn så hjälper vi dig att ordna detta.

Lämna gärna provet så tidigt som möjligt på dagen så att vi hinner få provsvaret samma dag.

- Vi kontaktar dig om ändring av dosen behöver göras.

- Mjälten kan svälla tillfälligt de dagar G-CSF ges. Du bör därför undvika längre flygresor och kraftig fysisk aktivitet dessa dagar samt veckan efter G-CSF stimuleringen.
- Muskelvärk och värk i skelettet är ett vanligt obehag de dagar G-CSF ges. Besvären kan lindras med smärtstillande läkemedel såsom Alvedon®.

På insamlingsdagen är det bra om du äter en kalkrik frukost (ex. ost, mjölk, filmjölk, yoghurt, smör). På morgonen kommer du till blodmottagningen och slussas sedan vidare till Blodcentralens patientverksamhet där skörden utförs (töm gärna urinblåsan innan). Du får en nål i vardera armveck. Om kärlen på armarna är tunna läggs istället en grövre plastslang (femoraliskateter) i ett blodkärl i ljumsken. Det sker på dialysavdelningen och tar ca 30 min.

På Patientverksamheten kopplas du till en aferesmaskin, där blodet samlas in och centrifugeras och på så vis separeras de vita och röda blodkropparna från varandra. Blodstamcellerna finns bland de vita blodkropparna och samlas upp i en påse, medan resten av blodet går tillbaka till dig. Själva insamlingen tar cirka 5-6 timmar och under tiden kan du t ex titta på film. Efter skörden räknas antalet insamlade blodstamceller för att avgöra om tillräcklig mängd insamlats. För det mesta räcker det med en insamlingsdag.

Om du har fått femoraliskateter dras den ut när det är fastställt att skörden var tillräcklig. Du behöver ligga till sängs på mottagningen/avdelningen i cirka två timmar för att såret ska sluta sig ordentligt.

I sällsynta fall kan det bli så att det inte går att samla in tillräcklig mängd blodstamceller från blodet. Då blir det nödvändigt att utföra benmärgsskörd (se ovan) inom några dagar efter den perifera blodstamcellsskörden.

Viktig information inför insamlingen

Vanligtvis ges stamcellerna från dig till den sjuke (mottagaren) samma dag som de samlas in, det kallas transplantation. Ca en vecka före planerad transplantationsdag/insamlingsdag får mottagaren en förbehandling med starka läkemedel som trycker ner benmärgsfunktionen. När denna behandling startats kan man inte ändra datum för insamling av blodstamceller.

Om du blir sjuk eller behöver ta medicin veckorna innan planerad donation är det viktigt att du kontaktar oss. Undvik läkemedel som innehåller acetylsalicylsyra t ex Bamy®l, Magnecyl®, Treo®. Undvik även om möjligt att träffa infekterade personer de närmaste 14 dagarna före planerad donation.

Risker

Förutsatt att du är frisk är riskerna för allvarliga komplikationer vid blodstamcellsdonationer små vid såväl skörd från benmärg som blodet. Ett fåtal allvarliga komplikationer finns rapporterade vid de tiotusentals donationer som utförts i världen. Läkaren du träffar vid hälsokontrollen kan ge dig mer information.

Förvaring

Om ett överskott av blodstamceller fås ut vid skörden frysförvaras dessa på sjukhusets laboratorium för att senare vid behov ges till patienten (gäller ej Tobias-donatorer). Cellerna förvaras så länge vårdbehovet för den aktuella sjukdomen kvarstår. Cellerna kan inte återkrävas men vid behov flyttas till annat transplantationscenter. Om vårdbehovet upphört permanent kasseras ev. sparade blodstamceller.

Samtycke

Innan donationen får du ge ditt skriftliga samtycke till att donera blodstamceller samt förvaring av insamlade celler så länge vårdbehovet hos mottagaren kvarstår eller till dess du tar tillbaka ditt samtycke. Kontakta i så fall BMT-mottagningen.

Ditt samtycke behövs också så att uppgifter som rör donationen kan registreras. Den första registreringen innehåller uppgifter som rör donationssätt och resultat och därefter livslång kontroll mot befolkningsregistret till en början årligen, därefter glesas det ut. Resultatet meddelas till vårt eget register på sektionen för Hematologi i Uppsala samt till internationella register i Europa, vilka förvaltas av Europeiska gruppen för Blod- och Märgtransplantation.

Syftet med registreringen är att förbättra behandlingskvaliteten och att möjliggöra forskning och utveckling. Uppgifterna är sekretesskyddade och ingen obehörig har tillgång till dem. Personuppgifterna regleras av patientuppgiftslagen och patientdatalagen. Du har rätt att få utdrag ur registren och kan när som helst avböja fortsatt deltagande, både i register genom kontakt med BMT-mottagningen.

Uppföljning

Transplantationskoordinatören ringer upp dig ungefär två veckor efter donationen för att höra hur du mår. Ca fyra veckor efter donation görs en rutinkontroll av dina blodvärden. Du får brevbesked om resultaten.

Om du skulle få några besvär efter donationen eller om du har några frågor som rör denna, kontakta transplantationskoordinatören på blodmottagningen.

Ekonomisk kompensation

En donator skall hållas skadelös, dvs. alla kostnader du har vid utredning, donation och sjukskrivning skall ersättas. Läs mer i informationsbladet *Ersättningsanspråk* som du får av transplantationskoordinatorn på blodmottagningen (för Tobias-donatorer sköts ersättningen genom Tobias Registret).

Kontaktuppgifter

Du är välkommen att kontakta oss om du har några frågor.

Transplantationskoordinator
Blodmottagningen 50C (BMT-mott)
Akademiska sjukhuset
751 85 Uppsala
☎ 018-611 22 63

Internet: www.akademiska.se (Verksamheter-Hematologi)